

Życiorysy Żołnierzy Wyklętych

opracowane przez dr Małgorzatę Kaganiec

ZBIGNIEW DUSZYK (1 I 1908 - 1 VII 1977) Urodził się 1 I 1908 roku w Tarnopolu. Pochodził z rodziny nauczycielskiej. Szkołę średnią ukończył w Trembowli i rozpoczął studia na UJK we Lwowie na Wydziale Humanistycznym. Po uzyskaniu dyplomu do wybuchu wojny pracował jako nauczyciel w Państwowym Gimnazjum i Liceum w Tarnopolu. Uczestnik kampanii wrześniowej. Po powrocie do Tarnopola pracował jako nauczyciel w tajnym nauczaniu. Żołnierz AK.

W 1945 roku przybył do Bytomia i rozpoczął pracę w Państwowym Gimnazjum Męskim. W 1948 roku został dyrektorem tej szkoły. Przeniesiony na to samo stanowisko do Liceum przy placu Sikorskiego. W 1950 roku został aresztowany za działalność konspiracyjną w czasie wojny. Zwolniony powrócił do Państwowego Liceum Męskiego w Bytomiu, gdzie pracował do 1959 roku. Mianowany wizytatorem szkół średnich w Kuratorium Oświaty w Katowicach, pracował tam do przejścia na emeryturę. Zmarł 1 VII 1977 roku w Bytomiu. Pochowany na cmentarzu Mater Dolorosa.

JAN BIAŁY ps. „Pokrywka”, „Kadłub” (1897 – 1984), pułkownik pilot, cichociemny Urodzony 16 VI 1897 roku w Krakowie. W 1914 roku ukończył siódmą klasę gimnazjum św. Anny w Krakowie. W październiku 1915 roku został wcielony do cesarskiej i królewskiej Armii i przydzielony do 57 Pułku Piechoty. Od 1 stycznia do 15 marca 1916 roku był uczniem szkoły oficerskiej w Opawie. Od marca 1916 roku walczył na froncie rosyjskim, potem na froncie włoskim, gdzie był dowódcą plutonu. Dostał się do niewoli, w której spędził ponad dwa lata. Na początku listopada 1918 roku wstąpił do Armii gen. Józefa Hallera w stopniu podporucznika. Od 19 maja 1920 roku walczył na wojnie z bolszewikami jako dowódca kompanii.

Po krótkiej pracy (luty – maj 1921 roku) na stanowisku referenta w Ministerstwie Spraw Wojskowych powrócił do służby w 48 Pułku Strzelców Kresowych w Stanisławowie, w którym służył do grudnia 1923 roku. W międzyczasie ukończył kurs doszkolenia w Szkole Podchorążych Piechoty w Warszawie i kurs instruktorów w Grudziądzu.

W grudniu 1923 roku został wyznaczony na stanowisko oficera sztabu dowódcy piechoty dywizyjnej 11 Dywizji Piechoty w Stanisławowie. W dowództwie dywizji pełnił służbę do kwietnia 1926 roku pozostając oficerem nadetatowym 48 Pułku Strzelców Kresowych.

W latach 1925 – 1927 roku odbył kursy obserwatorów lotniczych, pilotażu w Niższej Szkole Pilotów w Bydgoszczy.

W latach 1928 - 1939 związany z 2 pułkiem lotniczym „Kraków”, gdzie doszedł do stanowiska dowódcy dywizjonu liniowego.

W czasie kampanii wrześniowej Jan Biały brał udział w bombardowaniach niemieckich wojsk pancernych oraz bitwach powietrznych z niemieckimi myśliwcami Messerschmitt Bf 109.

W wyniku dużych strat Dywizjon został 10 września rozwiązany, część samolotów została

przekazana VI Dywizjonowi Bombowemu, a Biały wraz z personelem został ewakuowany na wschód. Po agresji radzieckiej 17 września 1939 roku wraz z podkomendnymi przekroczył granicę Rumunii, gdzie został internowany w Tulcei. Po ucieczce z obozu internowania dostał się drogą morską pod koniec października 1939 roku do Marsylii.

We Francji Biały początkowo uczył polskich lotników, później został przeniesiony do polskiej bazy lotniczej w Lyonie. 4 marca 1940 roku dostał awans na dowódcę grupy polskich lotników w Rennes. Po kapitulacji Francji wraz z oddziałem 18 podoficerów i szeregowych dotarł do Glasgow, skąd został przeniesiony do Blackpool i Bramcote. Otrzymał rozkaz utworzenia trzeciego w kolejności polskiego dywizjonu bombowego – 304. Dywizjonu Bombowego „Ziemi Śląskiej im. Ks. Józefa Poniatowskiego”.

W latach 1941–1942 Biały służył kolejno jako pilot w jednostce ferry, szkole strzelców pokładowych 2 BGS oraz szkole nawigatorów 2 AONS, polski oficer łącznikowy przy 25 Flying Training Group, od 9 czerwca 1941 roku. 29 stycznia 1943 roku został przydzielony do 304. dywizjonu i jako drugi pilot rozpoczął morskie loty bojowe w poszukiwaniu U-Bootów.

9 lutego 1943 roku załoga Białego została zaatakowana przez 4 niemieckie dwusilnikowe myśliwce. Mimo to załozde udało się powrócić na lotnisko w Predannack. Walka ta była najdłuższą, wygraną przez aliancki bombowiec potyczką z wrogiem.

W połowie 1943 roku Biały zgłosił się do służby w kraju i rozpoczął szkolenie dla cichociemnych w ośrodku Special Operation Executive w Szkocji. Wraz ze swoimi podkomendnymi został przeszkolony w zakresie pilotażu i obsługi niemieckich samolotów He 111H, Bf 110C oraz Ju 88A z zamiarem, że po zrzuconiu do kraju będą oni w stanie użyć zdobycznych maszyn w działaniach przeciwko Niemcom podczas planowanego powszechnego powstania.

5 listopada 1943 roku Biały został zaprzysiężony do Armii Krajowej i przyjął pseudonim „Kadłub”. Został przetransportowany do Włoch w połowie marca 1944 roku, skąd nocą z 27 na 28 kwietnia 1944 roku został zrzucony w okolicach Lublina. Po aklimatyzacji i przerzuceniu go do Warszawy został włączony do Wydziału Lotnictwa Oddziału III Komendy Głównej Armii Krajowej. W lipcu 1944 roku przeszedł na stanowisko dowódcy warszawskiej „Bazy Lotniczej Okęcie”.

1 sierpnia 1944 roku, zaraz po wybuchu powstania warszawskiego Biały wraz z wydzielonym oddziałem próbował opanować lotnisko Okęcie, jednak bez sukcesu. Oddział został zepchnięty w kierunku Włoch, przez co nie udało mu się już wrócić do Warszawy. Biały w październiku 1944 roku przedostał się do Krakowa, gdzie po nawiązaniu kontaktu z płk. Romanem Rudkowskim „Rudym” został mianowany zastępcą szefa Wydziału Lotnictwa KG AK. 2 lutego 1945 roku Biały został aresztowany przez NKWD. Początkowo był przesłuchiwany w więzieniu w Krakowie przy ul. Montelupich, następnie w Częstochowie, Bytomiu, Łodzi, Poznaniu i Rawiczu. 5 października 1945 roku został zwolniony z więzienia. W maju 1946 roku wyjechał przez zieloną granicę do Niemiec,

a w czerwcu – do Anglii, gdzie został ponownie przydzielony do Polskich Sił Powietrznych stacjonujących w bazie w Dunholme Lodge.

Po demobilizacji w Anglii Biały ukończył kurs hotelarsko-gastronomiczny. W czerwcu 1948 roku wrócił do Polski, osiadł w Bytomiu. Od 1949 roku pracował w Centralnym Zarządzie Przemysłu Ceramiki Budowlanej Przemysłu Węglowego w Katowicach na stanowisku inspektora BHP, później był referentem planowania. W październiku 1952 roku został aresztowany przez UB i przez kilka miesięcy przetrzymywany był w więzieniach w Bytomiu i Katowicach. Wyszedł na wolność w marcu 1953 roku. Rozpoczął pracę w Przedsiębiorstwie Materiałów Budowlanych Przemysłu Węglowego w Bytomiu jako inspektor planowania. Dorabiał do pensji ucząc j. angielskiego. W 1961 roku przeszedł na emeryturę. Zmarł 2 października 1984 w Bytomiu. Pochowany na cmentarzu parafialnym Mater Dolorosa w Bytomiu. Odznaczenia :

Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari (nr 8399)

Krzyż Walecznych – trzykrotnie (po raz pierwszy za wojnę polsko-bolszewicką)

Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami (za działalność w AK)

Srebrny Krzyż Zasługi (za przedwojenną służbę w lotnictwie).

JÓZEF SAŁABUN ps. „Grom” „Wyrwa” (1902 – 1973), oficer artylerii, pedagog, działacz

narodowy, oficer NOW – AK Urodzony 31 VIII 1902 w Komarowicach koło Nowego Miasta pow. Dobromil. Jako syn działaczy ludowych Michała i Albiny z Zywickich. Od 1918 roku uczęszczał do Gimnazjum im. J. Słowackiego w Przemyślu. 1 listopada przerwał naukę i wstąpił ochotniczo do WP, służył do 20 X 1920 roku jako kanonier artylerii polowej.

Najpierw w wojnie polsko - ukraińskiej, później polsko - bolszewickiej. Gimnazjum ukończył w 1925 roku. Studiował fizykę i astronomię na UJK, absolutorium uzyskał w 1929 roku.

W czasie studiów był prezesem Bratniej Pomocy.

Po studiach rozpoczął pracę w prywatnym Seminarium Nauczycielskim im. S. Wyspiańskiego we Lwowie. Od 12 VIII 1930 - 29 VI 1931 roku odbywał zasadniczą służbę wojskową i ukończył szkołę Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. W 1933 uzyskał magisterium z fizyki. Od 1 IX 1931-31 VIII 1933 był nauczycielem w Państwowym Gimnazjum Matematyczno – Przyrodniczym w Jarosławiu. Od 1 IX 1933 do wybuchu wojny pracował jako nauczyciel III Państwowego Gimnazjum i Liceum im S. Staszica w Stanisławowie. Działał w Stronnictwie Narodowym. We wrześniu powołany do wojska brał udział w kampanii wrześniowej dowodząc baterią 6 pułku artylerii ciężkiej. 22 IX dostał się do niewoli, z której po kilku dniach zbiegł. Okupację spędził w Jarosławiu jako kierownik Okręgowej szkoły zawodowej oraz brał udział w tajnym nauczaniu jako kierownik Komisji Egzaminacyjnej . W 1940/41 Kazimierz Mirecki prezes SN i dowódca NOW wprowadził go do konspiracji. Był m.in. inspektorem politycznym Okręgu, później członkiem sztabu inspektoratu AK Przemyśl. W maju 1945 roku został prezesem SN i komendantem NOW Okręgu Rzeszów. W sierpniu 1945 roku wydał rozkaz zaprzestania walk i złożenia broni.

W listopadzie 1945 roku uciekając przed aresztowaniem zrzekł się piastowanych funkcji i wyjechał do Bytomia, gdzie podjął pracę w szkolnictwie średnim i zawodowym. Zorganizował Wytwórnę Pomocy Naukowych. Pracował do 1950 jako nauczyciel matematyki i fizyki w II Ogólnokształcącej Szkole Podstawowej i Licealnej w Bytomiu. Aresztowany przez UB lata 1951-52 spędził w rzeszowskim więzieniu. Do 1956 roku był wykładowcą w Państwowym Technikum dla Robotników Wysuniętych i Państwowej Szkole Budownictwa w Bytomiu i wykładowcą Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. W 1955 roku został dyrektorem Planetarium w Chorzowie. W 1954 roku uzyskał doktorat z astronomii, a 1 XII 1968 roku został docentem w katedrze Fizyki doświadczalnej U. Śl. W styczniu został kierownikiem zorganizowanego przez siebie Zakładu Astronomii Obserwacyjnej w Instytucie Fizyki U. Śl. Na emeryturę przeszedł 30 IX 1972 roku. Od 1969 roku był wiceprezesem Zarządu Międzynarodowego Zrzeszenia Planetariów. Został również wybrany w tym samym roku na członka Prezydium Międzynarodowej Unii Miłośników Astronomii. Pozostawał we władzach tej organizacji aż do śmierci. Zmarł 13 VII 1973 w Bytomiu, pochowany na cmentarzu przy ulicy Staffa.

JÓZEF STEFAŃSKI ps. „Frer”, „Prus”, „Nieżgoda”, „Burski”, „Tarcica”, „Szczepański”, (1903 – 1985), nauczyciel, organizator tajnego nauczania, kapelan Armii Krajowej

Urodzony 8 II 1903 roku w Bratkowicach koło Rzeszowa, zmarł 24 I 1985 roku w Goświnowicach. Był synem Władysława i Wiktorii z Chmajów. W 1923 roku ukończył gimnazjum klasyczne w Rzeszowie i wstąpił do Seminarium Duchownego w Przemyślu. Święcenia kapłańskie otrzymał 29 VI 1927 roku z rąk biskupa Anatola Nowaka. Po okresie pracy w różnych parafiach diecezji przemyskiej, w 1937 roku został katechetą szkół powszechnych i średnich w Przeworsku. Udzielał się w pracy społecznej, prowadził między innymi Związek Zawodowy Dozorców Domowych w Rzeszowie oraz Związek Zawodowy Robotników Rolnych i Leśnych w Przeworsku.

W 1938 roku został za pracę oświatową i społeczną odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. We wrześniu 1939 roku został powołany do pełnienia funkcji kapelana w czasie wojny. Dostał się do niewoli pod Przemyślanami. Zwolniony po kilku dniach wrócił do Przeworska. W listopadzie 1939 roku został aresztowany przez Niemców i do stycznia następnego roku więziony na Zamku w Rzeszowie. Od początku okupacji zaangażował się w działalność konspiracyjną, przede wszystkim w organizację tajnego nauczania na terenie Rzeszowszczyzny. Używał pseudonimów „Frer”, „Prus”, „Nieżgoda”, „Burski”, „Tarcica”, „Szczepański”. Pełnił funkcję kapelana w Obwodzie ZWZ – AK Przeworsk, następnie w inspektoracie AK Przemyśl i Podokręgu AK Rzeszów. 1 kwietnia 1944 roku został awansowany do stopnia podpułkownika. Był odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari oraz Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, a w okresie powojennym także Krzyżem Armii Krajowej. Po wkroczeniu wojsk radzieckich w grudniu 1944 roku został aresztowany i do stycznia następnego roku więziony w Rzeszowie.

Pracował w Bytomiu, gdzie był nauczycielem religii w Liceum Męskim i Średniej Szkole Górniczej, kapelanem Hufców Polskich i wychowawcą w Domu Sierot. W bytomskim

mieszkań przy ulicy Roosevelta 2 przechowywał prasę konspiracyjną i materiały dotyczące tajnego nauczania i działalności AK na Rzeszowszczyźnie. Aresztowany w 1950 roku przez UB za głoszenie antypaństwowych kazań i tzw. propagandę szeptaną i skazany na cztery lata więzienia. Po ciężkim śledztwie i torturach, zwolniony po amnestii 1953 roku, jako inwalida. Został wysłany do diecezji opolskiej. Pracował w parafiach Szklary oraz Goślinowice, gdzie był proboszczem. W 1960 roku został skazany na rok więzienia za budowę kaplicy. Dziesięć lat później w Krakowie uczestniczył w sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk dotyczącej tajnego nauczania. W 1976 roku został awansowany do stopnia pułkownika. W 1983 roku otrzymał godność kapelana honorowego Jego Świątobliwości. Zmarł w 1985 roku w Goświnowicach. Pochowany w Nysie.

STAROŚCIN EUGENIA (20 I 1918 – 29 IV 1985) ps. Szarotka

Eugenia Starościn urodziła się 20 stycznia 1918 roku w Zdołbunowie. Jej rodzicami byli Paweł i Marianna Starościn. W czasie II wojny światowej była żołnierzem Armii Krajowej i pod pseudonimem "Szarotka" pełniła funkcję łączniczki pomiędzy dowództwem Okręgu Tarnopolskiego AK a jednostkami podległymi.

Po zakończeniu wojny udała się do Krakowa, gdzie podjęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim.

W styczniu 1946 roku wymieniona wstąpiła do Zrzeszenia "Wolność i Niezawisłość", gdzie kontynuowała działalność konspiracyjną. Wykonując zadania zlecone przez przełożonych wielokrotnie przekazywała konspiracyjną pocztę, przy czym lokalem kontaktowym było między innymi jej rodzinne mieszkanie w Bytomiu. Jednym z odbiorców konspiracyjnej korespondencji przekazywanej przez Eugenię Starościn był komendant placówki "WiN" na terenie powiatu żarskiego Wiktor Rzeźnik ps. "Czarnohora". W tym właśnie rejonie osiedlali się ówczesznie także inni żołnierze AK, którzy uciekali przed prześladowaniami ze strony prosowieckich władz bezpieczeństwa. W jednym z mieszkań na terenie Żar utworzony został nawet punkt kontaktowy, gdzie trafiały przekazywane przez Eugenię Starościn instrukcje dotyczące funkcjonowania siatki wywiadowczej "WiN", informacje dotyczących lokalnych władz komunistycznych, terenowych struktur MO i UBP, a także wydawana w warunkach konspiracji prasa, w tym zawierający krytyczne treści wobec władz komunistycznych periodyk "Strażnica Kresowa". Przekazywana i przechowywana była tam także należąca do tej organizacji broń palna i amunicja. W dniu 9 stycznia 1947 roku funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego zatrzymali Eugenię Starościn, jednakże wobec braku dostatecznych dowodów została ona rychło zwolniona. Po uchwaleniu w lutym 1947 roku ustawy amnestyjnej Eugenia Starościn nie ujawniła swojej działalności w "WiN", zaś we wrześniu 1947 roku zatrudniła się jako nauczycielka matematyki, najpierw w Tarnowskich Górach, a następnie w Bytomiu. W czasie pracy uzupełniała wykształcenie i w 1952 roku ukończyła studia uniwersyteckie.

Od 1948 roku działalność "WiN" w rejonie Żar podlegała intensywnemu rozpracowywaniu przez organy bezpieczeństwa państwa. Akcją UBP pod kryptonimem "Radwan" objęto także byłych członków Armii Krajowej Okręgu Tarnopolskiego. W latach 1952-53 funkcjonariusze Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Zielonej Górze dokonali licznych aresztowań, a w tym 2 maja 1953 roku zatrzymana została Eugenia Starościn.

Po przeprowadzeniu śledztwa była Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Zielonej Górze w dniu 3 grudnia 1953 roku oskarżyła wymienioną w grupie innych żołnierzy AK i "WiN".

Skazana została wyrokiem z dnia 21 grudnia 1953 roku wydanym przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Zielonej Górze, który uznał Eugenię Starościc za winną tego, że od wiosny 1945 roku do końca 1946 roku w Tarnopolu, Lwowie, Krakowie i Bytomiu usiłowała zmienić przemocą ustrój Państwa Polskiego pełniąc w kontrrewolucyjnym związku "Armii Krajowej" a następnie "Wolność i Niepodległość" funkcję łączniczki, przewożąc pocztę związku, utrzymując łączność z członkami związku i odbierając w dniu 2 maja 1946 roku archiwum związku - przestępstwa z art. 86 § 2 KKWP. Za tak opisany czyn Wojskowy Sąd Rejonowy w Zielonej Górze skazał Starościc Eugenię na karę 5 (pięciu) lat więzienia, oraz na utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 1 (jednego) roku oraz przepadek całego mienia, przy czym na zasadzie art. 5 § 1 ust 1 lit a ustawy z dnia 22.2.1947 roku o amnestii /Dz. U., nr 20 poz. 78/ wyżej orzeczoną karę pozbawienia wolności darował.

Po zwolnieniu z więzienia Eugenia Starościc podejmowała rozliczne starania o zatrudnienie w charakterze nauczyciela, jednakże wobec nieprzejednanej postawy przedstawicieli systemu komunistycznego, okazało się to nieskuteczne, Konsekwentnie uniemożliwiano jej wykonywanie tej pracy.

Tego rodzaju represje za działalność niepodległościową były dla niej szczególnie dotkliwe, gdyż skutkowały wykluczeniem z zawodu, który uważała za swoje powołanie i którego wykonywanie dawało jej ogromną satysfakcję. Warto odnotować, że z akt sprawy karnej wynika, iż na krótko przed zatrzymaniem Eugenia Starościc cieszyła się wzorową opinią jako nauczyciel i odnosiła na tym polu sukcesy, a w tym Jej właśnie uczeń wygrał ogólnopolską olimpiadę matematyczną w 1953 roku za co - już przebywając w areszcie - uzyskała nagrodę pieniężną Komitetu Głównego Olimpiady.

W dniu 23 maja 2013 roku Sąd Okręgowy w Zielonej Górze postanowił stwierdzić nieważność opisanego wyroku skazującego. Eugenia Starościc zmarła w dniu 29 kwietnia 1985 roku nie pozostawiając osób bliskich. Z tego powodu w jej imieniu dzisiaj może działać tylko Prokurator.

PAWEŁ MICHALISZYN ps. Ryszard (1914 – 1990), nauczyciel Urodzony 17 I 1914 w Kosowie pow. Czortów jako syn Marcina i Marii z domu Pańska. W 1935 ukończył Seminarium Nauczycielskie, Służbę wojskową odbył w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty 12 DP i przeniesiony do rezerwy w stopniu plutonowego podchorążego rezerwy. Do września 1939 r. pracował jako nauczyciel w powiecie czortowskim. Brał udział w kampanii wrześniowej, pod Buczaczem dostał się do niewoli sowieckiej i został osadzony w obozie jenieckim w Starobielsku, gdzie przebywał do grudnia 1939 i skąd udało mu się uciec. W latach 1941-1944 nauczyciel tajnego nauczania i żołnierz AK, organizator i dowódca plutonu potem 4 kompanii „Kosów” k. Białobrzeźnicy.

Po wejściu Armii Czerwonej na teren okręgu AK Tarnopol nadal czynny w konspiracji jako oficer informacyjny Inspektoratu Rejonowego AK Czortów. W czerwcu 1945 został mianowany komendantem Inspektoratu NIE Czortów na rozkaz B. Żeglina, ówczesnego komendanta Okręgu NIE Tarnopol. Prowadził śledztwo w sprawie agenta NKWD byłego żołnierza AK Ludwika Sawickiego. Zagrożony aresztowaniem .w grudniu 1945 wyjechał najpierw do Lwowa, później do Polski.

W 1946 przybył do Bytomia gdzie podjął pracę nauczycielską. Równocześnie jako członek WiN został szefem kancelarii dowódcy Eksterytorialnego Okręgu Tarnopolskiego kpt. Bronisława Żeglina ps. Orsza. Mieszkał wówczas w Miechowicach przy ulicy Moniuszki 6. Przepisywał na maszynie instrukcje, korespondencję i materiały propagandowe. Aresztowany w październiku 1946 roku był więziony we wrocławskim więzieniu przy ulicy Kleczkowskiej. Po zwolnieniu wrócił do Bytomia i kontynuował pracę nauczycielską, z czasem został dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 5 przy ulicy Roosevelta. W dniu 23 IV 1947 roku ujawnił się w ramach amnestii. Wykorzystywany operacyjnie przeciwko Lwowskiej i Tarnopolskiej organizacji WiN przez WUBP został w 1948 roku zatrzymany i osadzony we Wrocławiu i tam przesłuchiwany. W latach 1954-55 w ramach jednej z operacji UB był inwigilowany przez prowokatora „Kolebskiego”. Organizował też kursy dla analfabetów i repolonizacyjne, a w latach 50 szkołę podstawową dla dorosłych (uzupełniającą).

Po przejściu na emeryturę działał w sekcji emerytów i rencistów bytomskiego oddziału ZNP. Zmarł 1 maja 1990 w Bytomiu. Żonaty z Franciszką z domu Fitz. Pochowany w Miechowicach koło kościoła św. Krzyża (prawa strona 7 rząd pośrodku grób podwójny)

WICIŃSKA KAZIMIERA druhna „Kazia” (21.09.1919 - 1987) W 1919 roku w czasie walk o Lwów i Galicję Wschodnią jako harcerka była sanitariuszką w prowizorycznym szpitalu urządzonym na terenie szkoły gospodarczej w Snopkowie. W lutym 1920 roku była już drużynową 5 Drużyny Harcerek we Lwowie. Latem 1920 roku w czasie wojny polsko-bolszewickiej pełniła służbę pomocniczą dla wojska jako sanitariuszka i kurierka. W latach 1928-29 była komendantką Chorągwi Lwowskich Harcerek. Prowadziła obozy szkoleniowe dla drużynowych i zastępowych.

W latach 1930-1933 kierowała hufcem harcerek w Sanoku nie zrywając jednocześnie kontaktów z chorągwią lwowską. Równocześnie podjęła studia na Wydziale Filozoficznym kierunku historia na UJK.

Wybuch II wojny światowej zastał ją w Sanoku. Tam włączyła się do konspiracyjnej pracy harcerek oraz tajnego nauczania. W 1942 roku założyła Publiczną Szkołę Gospodarstwa Domowego i Szkołę Rzemiosł dla Krawczyń, dzięki której wiele młodych dziewcząt uniknęło wywózki na przymusowe roboty do Niemiec. Prócz tego uczyła dziewczęta korespondencji urzędowej oraz higieny. Po zakończeniu wojny pracowała przez kilka lat w Gimnazjum Kupieckim i Liceum Handlowym w Sanoku będąc równocześnie opiekunką 6 Drużyny Harcerek im. Jana Kasprowicza.

W 1949 roku przeniosła się do Bytomia gdzie uczyła historii w Liceum im L. Radziejewskiej, później w Szkole Podstawowej 45.

Nie mogąc pogodzić się z fałszywym obrazem historii w ówczesnych podręcznikach i programach szkolnych odeszła ze szkolnictwa. Jakiś czas pracowała jako bibliotekarka w bytomskiej Bibliotece Pedagogicznej. Podjęła też pracę nauczycielki w bytomskich szpitalach dziecięcych.

Pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku ze względów rodzinnych przeniosła się do Krakowa, gdzie pomagała swej kuzynce w opiece nad ciężko upośledzoną córką. Zmarła 12 kwietnia 1987 roku i spoczęła na cmentarzu przy Powstańców Śląskich.

PIOTR WOŹNIAK ps. Wir, (1912-1988), pułkownik AK Urodzony 9.II.1912 roku we wsi Młyńska k. Trembowli na Podolu. Przed wojną skończył studia w Seminarium

Nauczycielskim im. H. Sienkiewicza w Tarnopolu i rozpoczął pracę zawodową. Brał udział w kampanii wrześniowej w 12 D.P. Aresztowany przez NKWD w 1939 roku przesiedział kilka miesięcy w więzieniu w Rawie Ruskiej, skąd udało mu się zbiec. Po zawiązaniu się konspiracji wstąpił do ZWZ, a potem do AK. W 1941 został szefem II Oddziału Sztabu Tarnopolskiego Okręgu AK. Brał udział w akcji „Burza” w randze kapitana przyjmując pseudonim „Wir”. Po wkroczeniu wojsk sowieckich walczył w antysowieckiej organizacji NIE (NIEPODLEGŁOŚĆ). Po dekonspiracji i dramatycznej ucieczce ze Lwowa do Przemyśla objął dowództwo zgrupowania partyzanckiego „SAN”, którego trzon stanowili dawni akowcy z okręgów tarnopolskiego i lwowskiego.

Od sierpnia 1945 roku był szefem Sztabu Okręgu Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW) na terenie COP (Centralnego Okręgu Przemysłowego). We wrześniu 1945 roku obejmuje stanowisko komendanta Okręgu Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW) na obszarze od Przemyśla do Sandomierza.

W 1947 roku ujawnił się w ramach tzw. amnestii i podjął pracę jako nauczyciel w szkole podstawowej w Bytomiu oraz rozpoczął studia na UJ. Zamieszkał przy ulicy Akacjowej. Aresztowany w sierpniu 1948 roku przez Urząd Bezpieczeństwa, dwukrotnie skazany na śmierć przesiedział 2 lata w celi śmierci. W czasie kolejnych przesłuchań był bity i torturowany. W późniejszym okresie przechodzi osławione więzienie Głównego Zarządu Informacji Wojskowej w Warszawie, a następnie więzienie we Wronkach, gdzie w 1956 roku zastała go amnestia.

Zwolniony w 1956 roku ukończył studia uzyskując tytuł doktora nauk humanistycznych, dwa lata po wyjściu na wolność, w czerwcu 1957 roku w wyniku rewizji wyroku został uniewinniony i powrócił do zawodu nauczyciela i pracował do emerytury. Do końca życia pozostawał pod „czujną” opieką organów bezpieczeństwa. Pochowany wraz z żoną łączniczką AK na cmentarzu Mater Dolorosa.

Rok 2012 w Bytomiu był poświęcony Piotrowi Woźniakowi, który 63 dni spędził w celi śmierci, oczekując na egzekucję i został ogłoszony uchwałą Rady Miasta „Rokiem Piotra Woźniaka”.

URSZULA SZUMSKA (1907 – 1994), nauczycielka, pracownik naukowy. Urodziła się w 1907 roku w Stanisławowie. Jej ojciec pracował przy budowie szybów naftowych w okolicach Borysławia, dokąd przenieśli się cała rodzina Szumskich.

Gdy Polska odzyskała niepodległość zamieszkali w Stryju, gdzie przeżyli atak czerwonych kozaków z konnej armii Budionnego. W 1924 roku przenieśli się wraz z matką i rodzeństwem (ojciec zmarł rok wcześniej) do Lwowa. Tam ukończyła studia na Wydziale Historyczno – Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1937 roku obroniła rozprawę doktorską na temat stosunków polsko-angielskich w epoce humanizmu i reformacji.

Równocześnie po studiach podjęła pracę jako nauczycielka w gimnazjach w Łańcucie, Nisku, a potem w Tarnobrzegu, gdzie uczyła przez sześć lat. To jej tarnobrzescy uczniowie zorganizowali jedną z pierwszych grup partyzanckich w czasie II wojny światowej oddział słynnych Jędrusiów.

W maju 1939 roku Urszula Szumska otrzymuje posadę w lwowskim Gimnazjum im. Szymonowiczów i równocześnie zostaje adiunktem na Uniwersytecie. Ma wyjechać na dalsze

studia do Londynu. I wtedy wybuchła wojna. Szumska działała w konspiracji. Podczas okupacji niemieckiej aresztuje ją gestapo. Siedzi w więzieniu-kaźni na Łąckiego. W czasie sowieckiej okupacji Lwowa na polecenie Armii Krajowej prowadzi dokumentację zbrodni ukraińskich nacjonalistów na ludności polskiej. Spisuje wspomnienia tych, którym udało się przeżyć rzeź, sporządza listy ofiar.

Po wojnie to archiwum przekazała do zbiorów Ossolineum. Ponownie zostaje aresztowana tym razem przez NKWD. Osadzono ją w więzieniu na Brygidkach. Była tam wielokrotnie i brutalnie przesłuchiwana. Cudem zostaje zwolniona z więzienia jednak bez dokumentów. W każdej chwili może być na nowo aresztowana, więc wyjeżdża jednym z pierwszych transportów wysiedleńczych. Z całego dobytku zabiera tylko książki i kilka obrazów. Trafia najpierw do Krakowa, potem do Bytomia, zamieszkała w kamienicy przy ul. Piekarskiej 61 wraz ze swoją siostrą. Siostra umiera, kiedy jej córka ma niespełna rok. To właśnie w jej mieszkaniu od 1945 r. mieściła konspiracyjna komórka organizacyjna Okręgu Południowego Komitetu Ziemi Wschodnich oraz archiwum dokumentujące polskość Ziemi Wschodnich Niepodległej Rzeczypospolitej.

Gośćmi w domu dr Szumskiej byli m.in. Piotr Woźniak – były żołnierz AK, wielki patriota, człowiek o niezwykłej osobowości oraz ks. Józef Stefański - były kapelan AK i członek Wolności i Niezawisłości.

Urszula Szumska podejmuje pracę w bytomskich szkołach na początku w żeńskim Liceum Ogólnokształcącym im. Radziejewskiej przy ul. Piekarskiej, później również w Liceum im. Jana Smoleńca oraz w tzw. Technikum dla Wysuniętych Robotników. Była również nauczycielką w liceum wieczorowym w Chorzowie.

W 1961 roku podjęła pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, gdzie była adiunktem w Zakładzie Historii Nowożytnej. Nie należała do partii, więc pierwsze odznaczenie otrzymała po 40 latach pracy zawodowej. Miała pięciu braci i siostrę. Przeżyła śmierć ich wszystkich. Zmarła w styczniu 1994 roku. Pochowana została na cmentarzu Mater Dolorosa.

ALEKSANDER SZCZĘCIKIEWICZ ps. „Olek”, „Stawicz”, (1897-1980), Urodzony 24 VIII 1897 roku we Lwowie. Od czternastego roku życia wstąpił do harcerstwa. Na zbiórkach co drugi tydzień odbywały się zajęcia typu wojskowego.

W 1914 roku zaciągnął się do Legionu Wschodniego, po zachorowaniu na czerwonkę i rekonwalescencji udał się do Lwowa. Tam dostał powołanie do służby w wojsku austriackim i jako saper wysłany na front włoski. W listopadzie 1918 roku dotarł do Lwowa, był jego obrońcą.

W 1919 roku uczestniczył w uroczystości nadania mu Dyplomu i odznaki „Orlęta”. Podjął też naukę śpiewu solowego w Szkole Muzycznej im. I. Paderewskiego we Lwowie, a następnie rozwijał swój głos na prywatnych lekcjach u prof. Ireny Różyckiej. W 1920 roku powołany do Naczelnej Komendy Skautowej we Lwowie. Otrzymał stopień podharcemistrza. Wiele spraw harcerskich załatwiał we własnym mieszkaniu. Pracował w Izbie Skarbowej.

W 1938 roku został zatrudniony w Operze Lwowskiej.

W 1939 roku był ostatnim komendantem Chorągwi Lwowskiej. Aresztowany w 1940 roku, aż do czerwca 1941 roku przebywał w więzieniach lwowskich. Pobyt w lwowskich więzieniach był traumatycznym przeżyciem. w okrytych złą sławą „Brygidkach”, gdzie w jednej małej celi

umieszczano nawet pięćdziesięciu więźniów. Po blisko roku brutalnego śledztwa NKWD chciało przeprowadzić grupowy proces. Proces nie odbył się, gdyż wojska hitlerowskie zaatakowały Rosję sowiecką. Pracował w Instytucie Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami, gdzie został zarażony tyfusem. Związany z lwowskim AK (wiele osób pracujących w Instytucie działało w konspiracji, dokumenty poświadczające ich pracę chroniły przed aresztowaniem). W 1944 roku ponownie podjął pracę w Operze Lwowskiej. Otrzymał kartę ewakuacyjną nr 25253, wyjechał transportem kolejowym 30 września 1945 roku z całym lwowskim zespołem operowym Teatru Polskiego. Opuścił transport w Bochni, wyjechał w sierpniu do Bytomia i rozpoczął pracę 1 września 1946 roku jako artysta chóru. Po przybyciu do Bytomia zameldował się także w Komendzie Hufca ZHP. Otrzymał 20 listopada 1946 roku Legitymację Członka Starszyny, jednakże nie podjął działalności harcerskiej. Mieszkał przy ulicy K. Miarki. Zmarł 21 IV 1980 roku w Bytomiu, pochowany na cmentarzu Mater Dolorosa.

FRANCISZEK STUDZIŃSKI ps. „Radwan”, „Rawicz” „Kotlina” (1893-1964), żołnierz

Franciszek Studziński urodził się 10 października 1893 roku we wsi Kotlice niedaleko Tomaszowa Lubelskiego, gdzie ojciec jego, Aleksander, był nauczycielem w miejscowej szkole powszechnej, w której on sam niebawem rozpoczął swoją edukację, kontynuowaną w gimnazjum krakowskim. Otrzymanie świadectwa dojrzałości niemal zbiegło się z wybuchem I wojny światowej.

Już z początkiem sierpnia 1914 roku dziewiętnastolatek wstąpił do oddziałów strzeleckich a następnie do I Brygady Legionów, z którą przeszedł cały szlak bojowy. W sierpniu 1915 roku odznaczył się podczas potyczki na patrolu pod Wyżnianką, a jesienią tegoż roku brał udział w kampanii wołyńskiej, podczas której został dwukrotnie ranny. W lipcu 1917 roku działał w POW (Polska Organizacja Wojskowa) będąc najpierw komendantem Obwodu Kazimierza Wielka, a następnie Obwodu Olkuskiego.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wstąpił do odrodzonego Wojska Polskiego służąc w 25 pułku piechoty, awansując niebawem do stopnia porucznika, w 1920 kapitana.

Brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej, w maju 1920 roku wraz z wojskiem polskim wkroczył do Kijowa. W uznaniu zasług wojennych odznaczony Srebrnym Krzyżem Virtuti Militari i mianowany majorem. W 1924 roku został przeniesiony do Korpusu Ochrony Pogranicza. (*jednostka utworzona 1924 roku do ochrony granicy wschodniej przed agentami przetrzucanymi z ZSRR do Polski*), jednak w 1927 roku powrócił w szeregi armii awansując w 1933 roku do stopnia podpułkownika. Został odkomenderowany do Częstochowy a w 1936 roku do Wadowic jako zastępca dowódcy 12 pułku piechoty. Według opinii z 1933 roku na wniosku awansowym podpisanym przez E. Rydza Śmigłego Studziński oznaczał się twardym charakterem”

W 1938 roku został przeniesiony do Sosnowca jako zastępca dowódcy tamtejszego garnizonu i tamtejszej Państwowej Komendy Uzupełnień.

Brał udział w kampanii wrześniowej. Po kapitulacji, przez Zaleszczyki przedostał się na Węgry, gdzie został internowany w obozie jenieckim pod Budapesztem.

W 1940 roku został zatrudniony w komórce przetrutowej konsulatu polskiego w Budapeszcie, zajmującej się przetrzucaniem do kraju wojskowych, którzy mieli zasilić

Armię Krajową. W grudniu tegoż roku sam otrzymał rozkaz powrotu do kraju, został jednak aresztowany podczas próby przekraczania granicy i osadzony w obozie o zaostrzonym rygorze, z którego czterokrotnie uciekał, dopiero ostatnia próba się powiodła. W sierpniu 1941 roku zameldował się w dowództwie AK w Warszawie. Został skierowany na teren Obszaru Lwowskiego osłabionego niedawną falą aresztowań z zadaniem odbudowy tamtejszych struktur wojskowych. W grudniu 1941 roku objął tymczasowo stanowisko komendanta Okręgu Tarnopolskiego przez który przebiegała ważna linia kolejowa Lwów – Kijów. W ciągu niecałego roku udało mu się zorganizować od podstaw zarówno samą komendę jak i oddziały partyzanckie. Z początkiem 1944 roku Okręg Tarnopolski liczył 15 tysięcy żołnierzy. W listopadzie 1943 roku został pułkownikiem. Według opinii zwierzchników był żołnierzem o wybitnych zaletach dowódczych, silnym charakterze i zdolnościach organizacyjnych.

Kiedy Armia Czerwona stanęła u wschodnich granic Rzeczypospolitej, Okręg Tarnopolski był najlepiej przygotowany organizacyjnie do rozpoczęcia akcji „Burza” skierowanej przeciw Niemcom i współdziałającym z nimi miejscowym oddziałom ukraińskim, w ramach której wykolejono szesnaście pociągów, przeprowadzono kilkanaście akcji na drogach oraz stoczono regularne walki w rejonie Tarnopola i Mikuliniec. Kres walkom przyniosło wkroczenie Armii Czerwonej do Tarnopola. Sam Studziński udał się do Lwowa mianowany 30 czerwca zastępcą komendanta Obszaru Lwowskiego. Za wzorowe przeprowadzenie akcji „Burza” został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Po wkroczeniu Sowietów do Lwowa Studziński udał się do Żytomierza na rozmowy z gen. Michałem Żymierskim. Tam wraz z całą delegacją został podstępnie aresztowany przez NKWD i osadzony w więzieniu kijowskim. Przekazany kontrwywiadowi sowieckiemu, został osadzony w więzieniu w Rawie Ruskiej, gdzie przebywał w wykopanych ziemnych rowach. W 1945 roku przewieziony do obozów jenieckich w Riazaniu, Charkowie. Zwolniony w połowie 1947 roku wrócił do Polski. Po krótkim pobycie w Szczecinie zamieszkał na Górnym Śląsku. Jego osobą i wojenną przeszłością zainteresował się Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach, który rozpracowywał byłych żołnierzy AK osiadłych na terenie województwa. W wyniku prowokacji agentów bezpieki Studziński został aresztowany 27 grudnia 1951 roku i skazany na karę więzienia, z którego wyszedł pod koniec 1956 roku ze zrujnowanym zdrowiem, bez szans na pracę i dach nad głową. Nie mając własnej rodziny schronienie i opiekę znalazł u swojej dawnej łączniczki Eugenii Staroścín ps. „Szarotka”, nauczycielki matematyki w bytomskim liceum Smolenia. Zamieszkał w Bytomiu przy dawnej ulicy Wieczorka, tam też zmarł 23 maja 1964 roku i spoczął na cmentarzu Mater Dolorosa w pobliżu kaplicy.

Prócz Virtuti Militari był odznaczony czterokrotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Zasługi.

ŻEGLIN BRONISŁAW (urodzony 27 VII 1910 w Ostrowiu pow. Sokal – zm. 4 X 1994 Elbląg) ps. Ordon, Biłgoraj Orsza Tarnopolski vel Bolesław Prześlak vel Zdzisław Rogowski Syn Dominika pracownika kolejowego i Katarzyny z domu Kunach. Uczęszczał do gimnazjum w Sokalu potem III gimnazjum we Lwowie. Maturę zdał w 1931 w gimnazjum w Żółkwi. W latach 1931-1932 uczył się w Szkole Podchorążych Piechoty w Różanie,

w następnym roku w Szkole Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej. 15 VIII 1934 awansowany do stopnia podporucznika z przydziałem do 52 pp w Złoczowie W 1938 awansowany do stopnia porucznika i był dowódcą kompanii w 52 pp.

W wojnie 1939 był dowódcą 2 kompanii CKM II Batalionu 52 pp. Walczył pod Starachowicami i Iłżą. Po rozbiciu pułku przez Niemców przebił się na wschód i ukrywał się do września 1940 w rodzinnej miejscowości. Potem przeniósł się do rodziny żony w Załóżcach w powiecie tarnopolskim. Ujęty przez sowiecką straż graniczną został pozyskany do współpracy przeciw Niemcom, zbierając informacje o koncentracji wojsk na granicy. Jednocześnie nawiązał kontakt z ZWZ i jeździł jako kurier przez granicę. Po napaści Niemców na Związek Sowiecki przez jakiś czas urywał się w Załóżcach a w lipcu 1942 podjął działalność konspiracyjną w AK, został zastępcą komendanta inspektoratu Rejonowego Tarnopol. W styczniu 1943 został komendantem Inspektoratu Rejonowego Tarnopol AK.

W listopadzie 1943 awansowany do stopnia kapitana, w marcu 1944 pełnił funkcję szefa Sztabu okręgu AK Tarnopol, potem organizacji NIE. W grudniu 1944 został komendantem Okręgu i przeniósł się do Kresowiec k. Zbaraża.

Był redaktorem konspiracyjnego pisma „Polak Kresowy”. W grudniu 1945 uciekając przed aresztowaniem przyjechał na Śląsk i osiadł w Miechowicach przy Moniuszki 6. Zorganizował struktury informacyjno-propagandowe konspiracji tarnopolskiej. Po wpadce części członków i aresztowaniach ostrzeżony w porę zdołał umknąć i początkowo ukrywał się u rodziców w Sowinie k. Łańcuta, potem u znajomych w Gliwicach. W kwietniu 1947 wyjechał z żoną do Elbląga i osiadł tam pod przybranym nazwiskiem Bolesława Prześlaka. Pracował jako brakarz drzewny w przedsiębiorstwie „Pagiet” był też sekretarzem i prezesem miejscowego Oddziału Związku Hodowców Gołębi Poczтовых. Wciąż był poszukiwany przez UB. Zatrzymany 26 lipca 1952 roku w swoim mieszkaniu po wstępnym przesłuchaniu i rewizji został zwolniony jednak śledztwo trwało do 1956 roku. Na podstawie amnestii 29 I 1947 roku Sąd Wojewódzki w Zielonej Górze umorzył sprawę. Powrócił do swego prawdziwego nazwiska. W latach 1963-67 był sekretarzem rady Zakładowej członkiem komisji Ekonomicznej przy Wojewódzkiej Radzie Związków Zawodowych w Gdańsku. Był też ławnikiem Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Gdyni. W styczniu 1974 przeszedł na emeryturę. Był dwukrotnie żonaty. Od 1940 z Olgą Kazimierą Wiczorek, żołnierzem AK od 1965 z Genowefą Masłowską również żołnierzem AK

Robotę należy robić cicho , bez żadnych zbrojnych wystąpień ,a już broń Boże, jakichkolwiek napadów

T.Balbus Ludzie podziemia AK WiN w Polsce południowo zachodniej s. 561-568